

„În Bărăgan mi-a fost foarte greu să suport umilința la care ne-au supus. Ne-au aruncat acolo într-un lan de bumbac... Acest lucru mi-a fost cel mai greu, deși eu cred că am stat pe verticală, n-am cerut milă.“

ELENA RAIA, născută în 17 septembrie 1917, **Șeitin** (Arad). Deportată din **Oravița** împreună cu soțul **Gheorghe RAIA** în **Olaru (Roseții Noi)**. Înregistrată în 6 august 1996, **Oravița**.

Mă numesc Elena Raia, născută Ivan, în comuna Șeitin, județul Arad și primii ani ai copilăriei mi i-am petrecut în comuna Lunga, lângă Comloșu Mare. Mama mea a fost Ana Ivan Șebeșan din Comloș, era învățătoare și este, cred, punctul meu de plecare în viață. Nu numai că mi-a dat viață, dar m-a îndrumat spre o muncă cinstită, corectă și de bună româncă. Îmi amintesc de o serbare școlară, cam prin 1923, deci după întregirea țării noastre și... la această serbare eu eram Bucovina: „*Dulce Bucovină / Veselă grădină / Cu pomi roditori / Și mîndri feciori.*“

Lîngă mine era o fată mai mărișoară, era Basarabia; de cealaltă parte, tot cam de înălțimea ei, era Transilvania, iar în spatele nostru, o fată frumoasă, blondă, ca o zîină din povești, ea ne-a îmbrățișat, asta este cuvîntul cel adevărat, cu un tricolor. Deci, ea era România Mare... Și mai tîrziu, eu mă consideram tot Bucovina. N-am înțeles de la început care este rostul, înțelegerea acestui cuvînt. Mai pe urmă mi-am dat seama de trecutul țării noastre, de luptele pe care românii – și vreau să mă refer, în mod special, dascălii satelor – au dus-o pentru a însufleți poporul și a-l îndrepta spre a-și iubi patria și neamul.

...Am intrat în școală, sau pot să spun că m-am născut în școală, pentru că învățătorii de atunci aveau locuințe chiar în clădirea unde era școala... și, cum nu aveam grădinițe, eu cred că de la cinci ani eram și eu prezentă acolo.

La 11 ani mama a vrut să mă dea la școala normală de educatoare din București... pentru că era o tradiție așa, la familii de învățători, ca și copiii lor să urmeze aceeași meserie. De altfel și fratele meu a

fost învățător și preot. Dar nu m-a primit la București pentru că nu aveam 12 ani. Așa se cerea pentru învățători, să aibă vârsta de 12 ani. Și atunci, vrînd-nevrînd, a venit tata la Timișoara și m-a înscris la liceul Carmen Silva. Deci acolo am făcut liceul din 1928 pînă în '37.

Tot cu gîndul că ce voi face eu, tatăl meu era și el oarecum supărat, dar cred că le-am făcut o bucurie, i-am răsplătit pentru educația pe care mi-au dat-o, pentru că am terminat liceul după 8 ani și, după ce am dat și bacalaureatul, m-am înscris la Facultatea de Litere și Filosofie în Cluj.

Deci, m-am prezentat la limba franceză, am dat examen și de limba română și am reușit cu o notă de trecere. Dar m-am mai prezentat la un examen, și anume la geografie și științe naturale și am reușit și acolo cu bursă. Dar, m-am gîndit, eu știu, sunt mulți profesori de geografie, de științe naturale, cred că o limbă străină m-ar ajuta mai mult ca să obțin un post cît mai curînd, după ce termin. Am locuit la căminul fetelor de învățători, unde am avut și oarecare reducere pentru că mama era învățătoare. Dar tot timpul am avut bursă.

Așa, o primă lovitură, ca să zic, a fost că tocmai atunci a început războiul și Universitatea din Cluj s-a mutat la Sibiu. Mi-au rămas toate lucrurile acolo, că nu îmi duceam vara acasă ce aveam la cămin... le-am pierdut acolo, toate...

La Sibiu, pînă s-a aranjat Universitatea la Școala militară, departe de oraș. Eu, obișnuită să stau în cămin, abia mi-am găsit gazdă, am avut și un atac reumatic, ca să zic așa, mi s-au umflat picioarele, abia am umblat, nu m-am simțit bine cîtva timp. Și acolo am dat licența și am reușit. Și chiar am telefonat acasă că mai stau cîteva zile acolo, să se ducă la Timișoara tata și să facă o cerere pentru a fi încadrată în învățămînt. Într-adevăr, am fost încadrată imediat, cred că prin noiembrie, că toamna s-au dat examenele acolo la Sibiu și cînd am ajuns acasă mi-a ajuns și telegrama semnată, parcă văd și acuma, de inspectorul Cioflec, să mă prezint imediat la gimnaziul Alexandru Mocioni din Ciacova, ca profesoară de limba franceză și italiană. Bucuria mamei a fost nesfîrșită. Era bolnavă, tot credea că nu mai ajunge să trăiască să mă vadă cu un viitor asigurat.

Am stat cinci ani la Ciacova și, pentru că mama între timp murise, tata era singur, fratele meu era în altă parte, nu era la Comloș și pentru că tatăl meu era foarte legat de familia lui, a mai avut surori la Socolari și venea deseori aici, m-a făcut să mă gîndesc să vin și eu la Oravița. Și în felul acesta am cerut și eu transfer aici și... în sfîrșit, pentru că mi-a plăcut așa de mult limba italiană, am avut nenorocul cînd am venit aici ca aici să nu se predea limba italiană.

Aici am predat franceza și la liceul de băieți, la ultima clasă, pentru că nu au avut profesor de specialitate. M-am căsătorit cu profesorul Gheorghe Raia, originar tot din satele apropiate, din satul Nicolinț, apropiat Oraviței. El și-a făcut studiile liceale aici și tatăl meu a învățat la școala aceasta și atunci parcă m-am simțit așa, mai apropiată și m-am hotărât să rămân aici.

La început desigur că am avut oarecare greutate materiale, inerente începutului, ca să zicem așa, dar încetul cu încetul au apărut altele și anume pe teme politice. Soțul meu a fost vreo doi ani, cred, director al liceului, chiar și locuiam noi lângă școală, era o locuință pentru directori acolo, și numai ne pomenim, așa ca din senin, cu o percheziție. Dar întâmplător numai eu am fost acasă. I-am lăsat să scoțoască tot... „Ne iertați...” au plecat. Mai vine și altă percheziție... Cam prin '48 cred că a fost. Ne-au chemat la securitate, numai chestii de acest fel, pe care eu nici nu le prea înțelegeam, pentru că eu n-am fost înainte aicea, să trăiesc aicea, să știu ce s-a întâmplat.

I s-a propus soțului meu să intre în partid. Nu a primit... Și de atunci sigur că s-au întâmplat încă mult mai multe. De la părinții mei am avut tot ce ne-a trebuit și banii aproape în întregime pentru a cumpăra casa... casa în care trăiesc acum. Aici locuia șeful securității. În partea cealaltă, fiindcă are două camere în față, un oarecare, de la partid. Jos avem un demisol, locuia un securist. Și după ce am cumpărat casa, noi am propus șefului securității să schimbe cu noi casa, pentru că noi am avut locuință destul de bună în oraș, în centru și cu trei camere. Și nu a acceptat. Deci am stat vreo un an, n-a vrut să primească deloc să facă schimbul acesta...

Jos, nu, n-a fost un securist atunci, jos era altcineva care era din altă parte și atunci ei au venit la noi și au spus – că au aflat că este casa noastră și că ăsta nu vrea să venim noi – a venit la noi și ne-a spus: „Veniți, că noi plecăm și intrați pînă nu-i Negru“, Negru îl chema pe șeful securității... tot așa de negru era și la suflet. Și ne-am mutat jos. Când a văzut că ne-am mutat... era așa supărat, contrariat. Și ce a urmat.

Chiar înainte de a începe cursurile, cred că prin august așa, ne vine o adresă că sîntem transferați în județul Baia, în Moldova, în Bucovina. Ce să facem? Soțul meu s-a dus acolo să vadă ce găsim, unde putem fi încadrați, eu știu. Se duce acolo și la Fălticeni el a primit o catedră completă de fizico-chimie, dar eu, pentru mine la franceză, nu a găsit... Istorie. Mie mi-a plăcut istoria... zice: „Mai citești și tu acasă, te mai pregătești și tu“... eu ce să zic: „Mă duc și eu“, că amîndoi am fost transferați.

Atuncea zic: „Ce să facem cu mobila?“ Eu, după cinci ani cât am stat la Ciacova, mi-am adunat și eu cum am putut niște bani și mai de la părinții mei mi-am făcut atunci o cameră combinată – atunci era la modă camera combinată – pe care am avut-o aici. „Ce plecăm noi – m-am gândit –, unde să plecăm noi cu atîta mobilă încolo? Luăm numai dormitorul și restul unde să lăsăm, ce să facem?“ Păi zic: „Uite, la Socolari au o cameră liberă“. Vărul meu trăiește și acuma acolo. Și zic: „Putem lăsa acolo mobila asta“. Și într-adevăr, am dus-o acolo... ne-am luat o ușurare...

După puțin timp, n-a trecut... nici nu știu cât să fi trecut... noi ne și pregătisem, am fost la gară, am dus niște lemne... ne-am gândit așa, mă rog, ceva, să fie, și mobila numai să se-ncarce în vagon. Vine o adresă, că s-a revenit asupra plecării. Nici nu știu cîte frămîntări am putut avea în viața mea pe care nu mi le-am putut explica... îți puneai întrebări la care nu puteai să-ți răspunzi, singur nu puteai să-ți răspunzi... Mă rog, am rămas, dar mobila a rămas tot acolo.

B₃ Ne-am așezat acolo jos, cum v-am spus, în două camere... ce mobilă am avut să luăm cu noi... camerele erau mici, deci încăpeau aici în două camere, și... mă rog, am continuat activitatea. Și am văzut noi că sîntem priviți mai, eu știu, pieziș, ca să zic așa. Și se apropie Rusaliile în '51... Noi locuiam jos, cum vă spun, aicea șeful securității. Dar cu cîteva zile înainte, el așa vorbea, mă rog, cu noi – zice: „Ce aveți de gînd să faceți în vara asta?“ Soțul meu zice: „Nu știu, poate ne ducem undeva în vreo stațiune, că soția mea fiind suferindă...“ Acuma, vreau să spun că eu am un singur rinichi, din timpul războiului... Deci totdeauna, adică cînd puteam, mă duceam să fac un tratament la Olănești, la Căciulata... Și zice: „Nu știu, cred că ne ducem la Căciulata, sau la Herculanee pentru reumatism“... Și am avut și o femeie de servicii basarabeancă aicea.

c₁ Deci vîn Rusaliile. Știu că am fost la biserică, nu știu, am fost așa de bucuroasă, nu știu, parcă m-am îmbrăcat așa frumos, și eram așa de mulțumiți oarecum, așa noi între noi ca să zic, nu de ce se întîmplă, nici nu ne-am gândit noi prea mult. Chiar am fost în noaptea... deci după ziua întîi de Rusalii, în seara care a urmat, am fost la niște prieteni, am jucat remi, așa ne mai distram cîteodată, și pe la vreo 12 ne întoarcem acasă. Și era zgomot prin oraș, nu știu cum, mi s-a părut un hureit așa, de la mașinile care circulau, parcă și niște persoane așa grăbite, n-am dat importanță. Am venit... intrarea era aceeași și pentru noi. Pe aici intram și noi și ei. Ne-am dus jos, ne-am culcat. Pe la vreo 5 dimineața eu aud așa un zgomot, un zgomot de pași de cizme, mi-am dat seama mai tîrziu ce este, cum au coborît pe scări, au venit

prin curte și, în fața geamului, trecînd prin fața geamului, eu am văzut două persoane necunoscute, militari. Și zic către soțul meu, zic: „Eu nu știu de ce vin aicea niște militari“. Se scoală el, intră ei și: „Prin adresa nu știu ce număr, trebuie să părăsiți localitatea“. „Păi pentru ce?“ „Păi avem numai această misiune să vă spunem că trebuie să părăsiți. Vă luați tot ce vreți și în 24 de ore – sau cît a zis – să fiți pregătiți să veți pleca.“

Atunci n-am știut ce să facem... am rămas așa, trăsniți, ce-i asta, ce s-a întîmplat? Asta n-a mai venit pe la noi să ne spună ceva sau cumva, nu ne-a mai spus nimica. Și atunci – ne-or lăsat cu ușa deschisă – și au venit niște foști elevi de-ai noștri să ne ajute ceva... Nici nu știu cum am împachetat sau ce... am luat chiar absolut numai strictul necesar. Numai strictul necesar. Haine nici n-am luat.

Atuncea de la ei, sau nu mai știu cum, am auzit că ne duce în Siberia, că... tot felul de zvonuri, în sfîrșit. Încă soțul meu, nu știu ce lucrînd pe aicea a căzut... nu chiar că și-a fracturat piciorul, dar a avut o entorsă, abia am adunat... Și într-o ladă mare așa am pus niște tablouri și am zis către vecini: „Țineți-ne și nouă tablourile astea...“ „Păi și noi... nu știm ce se întîmplă cu dumneavoastră și cu astea... nu le putem lua...“ și nu le-au primit, au rămas aicea. Deci ne-am luat numai strictul necesar. A mai rămas numai mobila aicea, a rămas toată biblioteca, n-am avut voie să luăm aparatul de radio, în sfîrșit. După-masa – mi se pare –, a venit un camion, ne-a dus la gară, ne-a încărcat într-un vagon de marfă cum a fost, nu... oamenii, alții de pe la sate, și-au pus acolo și vaci, și cai, și în sfîrșit ce au putut să-și ia. Cu noi mai era o doamnă care, la fel, era singură și era soția unui polițist, nu mai mi-aduc aminte cum s-a mai numit și foială prin tren, pe la gară. Atunci a venit un domn, șeful gării, avea fetița la noi la școală, și ne-a spus, zice: „Nu vă duce în altă parte, în țară rămîneți.“ Oarecum ne-am mai ușurat, dacă se poate spune că ne-a ușurat cu ceva. Trebuie să vă spun că în anul acela, celor care au absolvit 8 clase, eu le-am fost dirigintă. Acum peste două zile sărbătoresc 45 de ani de la terminarea liceului. Cîțiva au fost basarabeni, abia li s-a îngăduit să se ducă la școală să le încheiem mediile, era aproape de sfîrșitul anului, nu erau încheiate.

Cei care am plecat atunci cu trenul acela, toți în zona Călărași, acolo am ajuns. Pe unde ne opream, prin gări, vă închipuiți, și necesitățile biologice, a fost un... Deci cînd oprea trenul în vreo gară, un cordon de soldați pe lîngă vagoane... Nu știu cîte zile a durat, cîteva zile a durat pînă am ajuns la Călărași.

e
c₄ A început o ploaie cînd ne-au debarcat. Ce să facem?... De fapt, cum spun, n-am avut decît absolut cele necesare... paturile și un dulap, și măsuța ce am avut acolo. Nici din bucătărie n-am luat decît mașina cu petrol, ceva mîncare, ce am avut, ce am avut, atît, că era vară, nu... n-am mai avut, eu știu poate ceva cîrnați, niște slănină ce-o mai rămas, nu?

f
g₃ Deci a început ploaia. Ne-am dus acolo la un chioșc, ce o fi fost... am băut un ceai, dar ploaia s-a întetit și unde să stăm?... Am intrat sub masă, acolo ne-am adăpostit, sub masă. Dimineața au venit camioane, căruțe... noi, fiindcă nu am avut multe, în două căruțe mi se pare că am pus tot ce am avut. S-a pornit o vijelie pe drum de nu mai vedeai, nu mai vedeai cine e înainte, nu mai vorbesc în spate, nu mai vedeai nimic. Cum au crezut ce-au spus oamenii lor, cine sîntem... coreeni... așa au știut oamenii de acolo, că vin coreenii aicea. Îmi amintesc ceva, poate și hazliu, dar și destul de trist, un avocat de aicea, Negrea s-a numit, era cu o capră, vă spun pe de o parte hazliu, ținea capra aceea care nu vroia să se supună, mai ales că era vijelia și striga la noi: „Dacă-i vedeți pe ai mei, să spuneți să steie unu, că nu mai pot cu capra asta, o las și nu îmi mai trebe, că nu mai pot s-o duc!“ Și zic e și hazliu, dar cît de tragic!

e
j₁ Am ajuns acolo într-un cîmp, un cîmp cu bumbac, și cine a venit
f
acolo erau tot felul de agenți, eu știu ce erau... aicea aveți locul, în bumbac. Am pus dulapul, somiera de la un pat de partea astălaltă și deasupra am pus un covor, care pînă toamna a fost gata de atîta soare. Acolo am stat. Am mîncat ce am mai avut de la noi, eu știu... Dar era o căldură înăbușitoare, noi cei de aicea n-am fost obișnuiți cu căldura aceea. Ne-am îmbrăcat în dres de baie, că nu puteai să iei nimic pe tine, nici apă n-aveam să ne spălăm și am mai ieșit un pic afară. Ce umbră era? Cît ținea dulapul ăla, acolo dacă o ținut un pic de umbră. Ieșind afară, vedem o căruță că trece cu alți deportați... Și soțul meu zice: „Să știi că e frate-miu. După dulapul acela, că-i cu oglindă.“ Și zic: „Da crezi că alții n-or mai fi avut dulap cu oglindă?“ Cînd colo el era. Și familia soțului meu, considerați chiaburi, au fost și ei deportați.

l₂ Și după cîtva timp, aflăm că și rudele mele de la Socolari au fost și ei acolo... unde noi lăsasem mobila. Dus a fost, tot ce-am lăsat dus a fost, că și noi ce am avut aici în casă le-au luat, le-au dus la sfat, și-au ales și le-au vîndut pe nimica. Au fost doi oameni, doi-trei, care cînd ne-am întors ne-au adus acele lucruri pe care le-au cumpărat pe nimic, spuneau ei.

Basarabeni, care erau mai încercați decît noi: „Păi să ne facem un bordei!“ Acuma numai noi doi eram. Cine să ne mai ajute? Poate că frate-său, dar vroia și pentru el să facă acolo. Chiar cu puțin timp în urmă a cîntat Tiberiu Ceia, la radio, a făcut o dedicație deportaților în Bărăgan. Și mi-am notat cîteva, că eram în pat încă și nu mi-o fost la îndemîna imediat să scriu, dar mi-a rămas în minte și am să vă citesc cum mi-am însemnat eu, pentru că era vorba de bordei, și despre aceasta era vorba: „*De acasă ne-au luat / într-un cîmp ne-au aruncat / în pămînt ne-au așezat / ca într-un mormînt am stat. / Dumnezeu ne-a ajutat / Ne-am întors iar în Banat.*“

Am făcut bordeiul... eu știu cum, nici n-am știut pînă atunci ce este un bordei. Am citit prin cărți, mi-am închipuit așa ca o colibă sau ce, da n-am știut că este în pămînt. Am pus numai un pat acolo, deasupra ne-or dat niște stuf, dar sub stuf am pus iară covorul ăla mare ce l-am avut, că altfel ne cădea stuful pe față.

Au venit și ne-au ajutat niște copii, niște elevi de-ai noștri, nu știu de acolo sau din altă parte, și ei aveau părinții lor acolo sau în altă parte, în sfîrșit am stat în bordei cît am stat... Pînă către toamnă... Ni s-au terminat banii, s-a făcut atunci stabilizare, n-am mai rămas atuncea cu nici un ban. Bieții oamenii, cum și-au cîștigat atuncea pîinea cea de toate zilele?... Se duceau la bumbac în cadrul fermei care era acolo, cu copiii, primeau o zamă lungă de mîncare și așa și-au dus viața. Noi eram aproape gata cu banii ce aveam. A trebuit să plătim, să facem chirpici ca să se ridice casa.

Atuncea totuși ne-au trimis salariul. Salariu pe ultima lună cînd am plecat nu l-am luat și mi se pare că după aceea ne-au trimis și pe timpul verii, deci pe timpul vacanței, dar și cu banii pe care i-am primit, mi-aduc aminte că am împrumutat 500 de lei ca să terminăm casa aia, dacă pot să zic că este casă. Din ce era formată? Adică alții care au fost mai mulți în familie și-au făcut mai mult, noi nu ne-am făcut mai mult. O cameră și o bucătărie, atîta a fost.

Dintr-o întîmplare, nu știu cum s-a nimerit că am primit două rînduri de geamuri, că majoritatea numai un rînd de geamuri au avut. Și a trecut vara asta înăbușitoare, am săpat, toți care am fost în jur acolo au săpat o fîntînă. Apa n-a putut fi băută, fiindcă era calcaroasă, nici la spălat nu o foloseai, toată vară n-am spălat rufe. Nu am spălat rufe. Le-am tot schimbat, le-am adunat... mi-aduc aminte că spre toamnă, cînd am întins – am chemat o femeie să-mi spele – sigur că n-am putut așa de bine să aranjăm acolo unde să întindem, s-a frînt frînghia, s-a rupt frînghia și toate au căzut jos și au trebuit spălate încă o dată. În sfîrșit, asta a fost așa mai hazliu, ca să zic...

j₂ Cum ne alimentam cu apă? Din Borcea și trebuia să iei... n-a fost așa aproape ca să zic să iei apă, dar, așa, mai niște elevi de-ai noștri ne mai luau ei apă și ne-o aduceau. Era un băiat, Mârza îl chema și unchiul lui era ministru sănătății, basarabean, dar n-au fost luați decît cei de aicea, din zona asta. El avea grijă cînd venea pîinea să ne țină și pentru noi pîine. Pot să zic că au fost foarte atașați nouă și ne-au ajutat cu ce au putut și ei. Abia după cîtva timp s-a săpat o fîntînă, care tot era mai departe de noi, dar era apă bună. Vă închipuiți cîtă lume era acolo, ce coadă era acolo, ca să aduci apă.

g₄ Vizavi de noi era o familie de aicea plecată, Iucu, plecați și cu un cal, și dînsul, bătrînul, a putut să se angajeze la fermă contabil sau eu știu ce alt fel de funcționar. Dar ferma era la vreo 8 km dus și 8 întors, în fine. Deci bătrînul se angajează la fermă, contabil, acolo, iar g₂ băiatu lucra cu căruța cu calu. Cu el ne duceam cu căruța după apă, undeva mai departe, ca să avem apă de băut. Toată vara. Deci se lucra, acolo mi se pare că i-au plătit pe oameni pentru ridicarea școlii, s-au făcut chirpici, și din satele vecine cred că au venit și cred că prin g₇ octombrie s-au deschis cursurile. Avea și ciclul doi. Era grădiniță, școală primară și ciclul doi.

Director a fost un învățător dintr-o comună vecină (*din satul vechi* – n.n.), nu dintre noi. Deci eu am predat română. Franceză nu se făcea la ciclul doi. Am avut mulți elevi, într-adevăr au fost toate clasele. Am avut jumătate de catedră sau mai puțin de jumătate, cred, de română, am predat istorie, asta mi-a și plăcut, dar m-am străduit să predau istoria așa cum am învățat-o eu. Nu s-a descoperit acest lucru... că n-avea cine să audă și să spună. Și parcă și niște ore de desen. Deci așa am avut catedra.

g₃ Prima iarnă, ca să zic așa, noi am avut un cuptor așa mic din tablă sau din ce era. Cînd îl aprindeai era cald și pe urmă se răcea. În prima iarnă deci, cînd numai cuptorul ăsta îl aveam, – noi aveam duni, vă spun că am luat tot de-acasă ce aveam de îmbrăcăminte și ce ne-a trebuit – ne-am acoperit cu dunile, n-am simțit rece cînd ne-am culcat, dar dimineață, cînd ne-am sculat, apa din pahar, pe masă, era înghețată. Înghețată.

g₇ Eu nu mă puteam duce la școală singură, de vînturi, de noroi, de zăpezi. Doar erau drumurile desfundate. S-au făcut niște cărări, dar la ce ajutau astea dacă nu era un drum bătătorit? Nu mă duceam decît cu soțul meu la școală. Cizmele, cu fermoar, cum se purta atuncea, intrau aproape cu totul în noroi. Cînd a picat și fermoarul, n-am mai știut cum să mă îmbrac. Cum mă duceam la școală: cu o blană pe

care am avut-o pe dedesubt, așa, și cu paltonul pe deasupra, soțul mi-a făcut o căciulă îmblănită... Un frig ce-a fost acolo, nici nu știu cum au rezistat și copiii ăia. Nu știu cum au rezistat. Bieții copii, cum se făcea școala: după-masă se făcea ciclul primar. De ce? Că poate se mai încălzea un pic. Și așa, cei mici erau aduși în brațe de părinții lor la școală, că nu puteau să vină, nu puteau să vină. Și grădinița tot după-masa.

Dar poate întrebați ce făceam seara. Aparat de radio n-am avut, am înghebat de undeva la cască. Mai aflam și noi câte-o știre. Seara ne duceam la școală și veneau elevii care trebuiau să se ducă la liceu (*Aceștia aveau voie să urmeze doar la fără frecvență* – n.n.) și i-am pregătit, soțul meu la partea științifică, eu la franceză în special și la istorie, cât am putut și pot să o spun și au spus-o și alții, fără nici o retribuție. La examen, veneau de la Călărași profesorii, la fermă, care era cam la jumătatea distanței dintre ferma noastră și Călărași, și acolo îi examinau. Și n-au rămas repetenți și nici corigenți. Și ei și părinții îi îndemneau să învețe, că ce-ar fi însemnat dacă acești cinci ani n-ar fi fost învățători și profesori acolo, ce-ar fi fost cu copiii ăia, care nu puteau să meargă la școală? Ce s-ar fi întâmplat? Analfabeți sau semianalfabeți! Cât ar mai fi învățat după aceea?

După vreun un an, doi, soțul meu a fost director. Și inspectorii noștri de acolo de la Călărași nu s-au sfiit și chiar m-am mirat cum de au îndrăznit și chiar inspectorul-șef spunea la o consfătuire a cadrelor didactice – eram și noi chemați acolo – să spună: „Duceți-vă la Olaru să vedeți școală!“ M-am mirat că poate să spună acest lucru, mă rog, erau tot comuniști, nu?

Soțul meu a făcut un mic laborator de fizică și de chimie și i-a pregătit pe acești elevi (de la aVII-a în sus). De ocazii, făceam serbări școlare, la care nu numai cei din sat veneau, dar și din comunele învecinate, pentru că, nu știu... regiunea aceea a fost mai înapoiată, din toate punctele de vedere, era mai înapoiată.

Am avut, așa, un talent regizoral. Eu dădeam indicații ce trebuia să se facă și cu ce elevi, pentru că îi cunoșteam de la limba română. S-a jucat acolo „Conu Leonida față cu reacțiunea“, „Sânziana și Pepelea“. Astea mai grele erau jucate de băieți mai mari, de persoane... de tineri mai mari. Dar și cu cei mai mici, cum spuneam, „Sânziana și Pepelea“, poezii. Am strecurat o dată și „Noi vrem pământ“... n-au înțeles „alții“ ce ar vrea să spună. Și era un cadru didactic necalificat, dar bun muzician, el făcea muzica. Era o fanfară acolo și, în sfârșit, le-am creat copiilor și momente plăcute, să nu simtă chiar așa de greu locul în care au stat. Dacă aș putea să spun despre această perioadă,

în activitatea mea de peste 35 de ani, cred că cele mai mari satisfacții le-am avut acolo.

Cînd în ultimul an li s-a permis elevilor să frecventeze cursurile, am avut 23 de elevi așa, dintre ei 22 au trecut în iunie și unul în septembrie. Deci, toți au reușit... la examenul de admitere la liceu ca să frecventeze cursurile pe loc, nu la fără frecvență, la Călărași.

g₅ Le-a cerut soțul meu să trimită niște căruțe după lemne. Și care a fost răspunsul? „Da ce, e școala mea? Asta e școala lu Raia! Să se ducă el să aducă lemne!“ S-a dus soțul meu cu căruța după lemne, așa, ca să aibă copiii cu ce să se încălzească. Nu prea a fost mare căldură, dar totuși, cu ce au mai îmbrăcat. Ne-am mai abonat la niște reviste literare pentru tineri. Ne elogiau, dar poate puțin exagerat, în sfîrșit, să zicem, să luăm linia de mijloc.

k
l₂ Am aflat că vom putea pleca. Ne-am gîndit, casa să o primim, că dacă nu primim casa la ce să ne întoarcem? Ei, aicea stătea unul de la partid... am dormit vreo două zile pe la niște prieteni de ai noștri, mîncam la cantina școlii. Și cel care a stat aicea a spus că nu poate să se muté imediat, că nu-și găsește locuință, deși ei, cei de la partid, de la securitate unde vroiau, acolo își găseau. Noi am stat aicea, în camera asta, ei stăteau aicea... acumă vă închipuiți că instalația sanitară este dincolo... în ce situație ne găseam noi, nu? Am pus un pat așa, un pat așa, atîta am avut, un dulap și o masă. La bucătărie n-am putut, că era bucătăria comună, n-am putut să lucrez cu ei acolo, am mîncat la cantină cîtva timp. Și cred că o lună sau mai bine de o lună el nu s-a mutat de aici. N-am mai avut mobilă, nimic. După cîtva timp ne-am luat mobilă, cum să zic, am început-o, așa cum zice românul, „de la lingură“.

C₃ Mi-am făcut un bilanț al activității mele. Treizeci de elevi de ai mei ori că sînt profesori de franceză – șapte sunt aici în localitate – fie că au dat examen, eu știu, la comerț exterior sau unde se mai cerea o limbă străină, deci vreo treizeci au reușit cu ce au învățat de la mine și cu voința lor, că doar nu poate profesorul să toarne cuiva cu pîlnia în cap. Cam am această mulțumire oarecum, că cei care au vrut să învețe, au învățat.

g₇ În sfîrșit, să mă întorc la Basarabia. Un băiat care a reușit, el terminase liceul... sora lui n-a fost în Bărăgan pentru că intrase la facultate la Timișoara. El din Bărăgan a reușit să se înscrie la o facultate la București, dar cum a reușit? El cunoștea limba rusă... pentru limba rusă. De cîte ori vine la sora lui, vine și la Oravița și în speță, să zic, vine la noi.

Și dacă am avut încă o mulțumire din Bărăgan, că pot să zic că și unele mulțumiri le-am avut, mă rog, așa personale, vizavi de mine, tot de o basarabeancă se leagă mai mult. Era o femeie pe care am învățat-o să citească. M-am încadrat și eu desigur în acțiunea de alfabetizare. Și ea, vecină cu mine, am mai avut și altele pe acolo... După ce am făcut cu ea, a venit la mine și mi-a sărutat mâinile și zice: „Doamnă, pot să scriu și eu acuma la copiii mei!“ Avea copii în altă parte. Și, fiindcă vorbesc tot de ea, în anul al doilea – v-am spus că în primul an era apa înghețată acolo în pahar – zice: „Noi vă facem un cuptor, un cuptor de pământ.“ Aveam și o porțiune lângă casă unde puteam cultiva ceva, porumb, cutare, ce vrei. Noi ne-am îngrădit în jurul casei o grădinuță ca să zic așa, cu flori, am plantat niște pomi, chiar în ultimul an au rodit niște piersici. Și ea zice: „Vă facem un cuptor de pământ.“ Ne fac cuptorul ăla de pământ. Din bordeiul ăla despre care v-am spus am făcut o legătură, așa, cumva către casă – casa lângă bordei am făcut-o, pe spațiul care ne era acordat. Acolo puneam tulei, așa, că cu aceia ne-am încălzit, și într-adevăr am avut foc, mai puneam câte o fasole sau eu știu ce, ca să fiarbă acolo. Ne-am încălzit cu cuptorul ăla de pământ.

Am crescut și niște păsări, niște porumbei am avut acolo de îngrijit de ei. Am avut un cățeluș pe care în casă l-am ținut atunci când a fost înzăpezirea, nu mai știu în ce an o fost, da mi se pare că după vreo trei ani o fost... '53. Multe case au fost înzăpezite că nu puteai să ieși de prin casă, nu se putea ieși nici pe geam, nici pe ușă. La noi era, eu știu cum, bucătăria avea așa un gemuleț mic și parcă acolo nu s-a oprit așa vîntul, zăpada dădea în partea din față și bietul cățel scheuna să-l lăsăm afară și așa l-am lăsat – soțul meu o deschis geamul ăla și el după ce și-o terminat nevoile o venit iar acolo și acolo îl țineam. Nu mai spun că cățelul ăsta de multe ori venea la școală. Și venea acolo unde predeam eu, nu făcea, nu zgîria, nu nimica, dădea cu labele, deschidea ușa și drept la catedră, aci, la picioarele mele, nu făcea nici o gălăgie, nici copiii nu-l luau în seamă, că i-a deranjat sau ceva...

Cînd am venit aicea pe catedră completă, la franceză era altcineva. Și deci am predat numai română și patru-cinci ore de desen – n-am avut catedră completă pînă la începutul anului următor. Noi eram „elementele putrede“ venite din Bărăgan. La conducere au fost comuniști, totdeauna. Am avut mai mult satisfacții pe plan profesional. Ultimii noștri ani au fost oarecum mai liniștiți, ca să zic așa. De ce zic așa? Am făcut o cerere la Reșița, am zis că merit și eu acest lucru după atîția ani, să plec în Franța. Mi s-a răspuns că eu sînt mai în vîrstă și că trebuie să trimită și profesori mai tineri.

C₃

A
J₂

g₅

h₄

l₃
B₃

m₁

m₂ Mai mult, că n-am să uit asta niciodată, m-a afectat și m-a durut ca și cum mi-ar fi dat o lovitură de moarte și printr-o întâmplare am supraviețuit, ca să zic așa. Era pe data de 1 mai mi se pare, nu se terminase anul școlar. Și atuncea am cerut de la inspectorat – desigur, mi-au admis – că vreau să termin anul școlar – tot am fost dirigintă, că toată viața am fost dirigintă, la o clasă terminală. Și era și înaintea bacalaureatului, și eram și dirigintă, și pregătire pentru bacalaureat, că așa, ca o paranteză, eu în afara de orele de curs, făceam și cercuri de limba franceză, cei mai buni care vroiau să mai învețe ceva, să mai știe ceva, săptămînal aveam cerc de limba franceză care au fost frecventate nu numai de cei care studiau limba franceză, ci și de alți elevi, buni, sigur, că doar numai aceia doreau să știe mai mult. Și atunci mi s-a aprobat să predau în continuare fără retribuție. Desigur, asta nu m-a împiedicat, că asta n-a fost așa de mult, o lună și ceva. Dar, ce urmează să spun m-a durut așa, ca o rană. Conducerea școlii de atunci, doar a știut că mă pensionez, nu? Și a știut și cînd termin activitatea. Am plecat din cancelarie luîndu-mi cărțile, caietele, ce am avut în sertarul meu, nu mi-a spus nimeni: „Vă mulțumim pentru activitate și... Dumnezeu să vă ajute!“... sau o floare.

Elevii mei la care am fost dirigintă – care erau jos unde au avut clasa –, nu le-am spus cu o zi înainte, cu două, cu nouă. Ei m-au așteptat în fața liceului, cîțiva au plîns, și eu desigur, și asta a fost plecarea mea de la școală. Din partea colegilor, hai nu ei ar fi trebuit, dar direcțiunea cred că ar fi avut datoria, cred eu, cînd pleacă un om la pensie după 32 de ani, cei mai mulți petrecuți aici în școală, să-mi zică un cuvînt de rămas bun.

Nu mai spun că înainte... ba, după un an s-a-ntîmplat, după un an... S-au sărbătorit 100 de ani de la înființarea liceului. Am fost cu toții. Mi s-a transmis cumva dacă vreau să iau cuvîntul din partea pensionarilor. Și m-am pregătit pentru asta, desigur. Tot această conducere a școlii nu mi-a dat cuvîntul. Și acuma am această... cum să-i zic... acest text de rămas bun de la școală. Nu mi s-a dat cuvîntul. Astea mi-au fost, să zic, clipele dureroase ale activității mele profesionale.

A Să mă gîndesc ce aș dori pentru viitor. În primul rînd să am sănătate și să pot să mai lucrez, îmi face și plăcere, satisfacție și parcă mă bucur că pot să fac acest lucru. Și dacă zeița Atena sau Minerva mi-au dăruit ca și altora un dram de înțelepciune, aș cere să-mi mai dea cîteva picături ca să le transmit și eu celor din jurul meu, mai mari sau mai mici. Și ce aș mai dori? Aș mai dori ca noi românii să

ne unim în același ideal, în același scop și să luptăm cu puterile noastre, cu vorba sau cu fapta, ca țara să fie a țăranilor și România să fie a românilor, așa cum pentru prima dată în 1600 a înfăptuit-o Mihai-Vodă Viteazu, care se numea Domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată Țara Moldovei. Cred că v-am spus, eu am interpretat o dată Bucovina și am avut atîția elevi basarabeni care mi-au adus multe satisfacții pentru că au învățat și noi am putut fi bucuroși că nu și-au întrerupt activitatea școlară. Atunci nu este de mirare dacă sînt și eu adepta celor care militează pentru pro Basarabia și Bucovina.

Basarabeni au început să vină la Oravița în timpul războiului, prima dată în '40, apoi în '44. Mai întîi au venit moldoveni, pentru că era secetă. Și mulți copii au fost adoptați, știu că soțul meu se ocupa cu acest lucru. Și chiar și noi am vrut să luăm un copil, dar eram la începutul căsniciei și nu știam ce să facem și nu am luat atunci nici un copil. Și cînd am fost în Bărăgan am vrut să luăm de la niște basarabeni, dar mama lui nu a prea vrut să-l lase și noi am rămas singuri... În casa noastră aș putea să zic că în 20 de ani au trăit copii care au învățat și și-au făcut un viitor...

Se mai spune că istoria este cea dintîi carte a unei națiuni, eu de mică am fost crescută în spirit patriotic și în fiecare zi mă gîndesc la ce se-ntîmplă în țara noastră și la ce viitor va avea. De aceea spun că îl rog pe Dumnezeu să ne unească și să luptăm împreună ca să avem o țară reîntregită, așa cum s-a făcut în timpul lui Ferdinand și al Reginei Maria, numită „Mama răniților“. Unii parcă nu vor să-și mai aducă aminte de istorie, dar pentru noi Alba Iulia trebuie să fie un ideal, pentru că acolo s-au înfăptuit cele două uniri: și a lui Mihai Viteazu și a Regelui Ferdinand.

În Bărăgan mi-a fost foarte greu să suport umilința la care ne-au supus. Ne-au aruncat acolo într-un lan de bumbac. A doua zi au venit să ne spună că nu aicea, mai încolo cîtiva metri este țărușul. Nu știu dacă v-am spus, m-am dus să cer voie să mă duc la București la un spital și un băiat m-a dus de la spital acasă. Acest lucru mi-a fost cel mai greu, deși eu cred că am stat pe verticală, n-am cerut milă. Pentru că am văzut că avem așa copii buni, cei mai buni acolo i-am avut și că părinții ne erau așa de apropiați. Nu am putut să nu ne facem datoria. Autoritățile de la Călărași, inspectorul-șef a avut curajul ca să amintească la o consfătuire, a spus: „Să vă duceți la Olaru să vedeți școală!“; m-am mirat cînd am auzit. Într-adevăr, el a fost de cîteva ori acolo, soțul meu a înjghebat un laborator de fizică și de chimie, cum a putut. Sau colegii noștri, cînd ne duceam la cercurile pedagogice,

b₅

n₃

A

g₁₁

A

C₃

B₃

totdeauna au vorbit cu cuvinte de apreciere despre oamenii care lucrează în satele noi. Toate acestea ne-au făcut să nu ne simțim chiar disprețuiți. Și nici dacă vorbeam cu președintele sfatului sau cu cei de la securitate, nu căutam să-i măgulim cu ceva, ca să ne facă vreun favor. Parcă mai mult am muncit, așa am impresia, dar nu am fost chiar apreciați...